

L'URGELL

SANTA MARIA DE VILAGRASA

La primitiva església romànica, ja està documentada als segles XI i XII. Molt més endavant s'enderrocà i se n'aixecà una de nova. La portada romànica es desmuntà i fou traslladada a la façana nord de la nova, on encara es troba. Està datada a la segona meitat del segle XIII i és un bell exemple de l'Escola de Lleida. És d'arc de mig punt amb tres arquivoltes en gradació, decorades amb motius geomètrics i vegetals (figures rombals, sogues, palmetes, ziga-zagues, etc.) i un guardapols amb puntes de diamant i una sanefa perlejada. A la línia de les impostes hi ha unes cintes entrellaçades i perlejades que surten de

SANTA MARIA DE VILAGRASSA. Detall de la portaladada. Foto: Lluís Fernández.

la boca d'un petit llop. Per sota, es troba un fris seguit, que inclou els capitells, que contenen la decoració més important: animals diversos, també de fantàstics i figures humanes, que s'alternen amb motius vegetals i geomètrics. A més, cal destacar les escenes bíbliques, entre elles el pecat original i l'Anunciació.

Joan Codina i Bernaus

BIBLIOGRAFIA

Catalunya Romànica, vol. XXIV, el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra i l'Urgell
Guies Catalunya Romànica, vol. 12: El Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Llitera i el Baix Cinca.

Seu Vella. Anuari d'Història i Cultura N° 5. El campanar de la Seu Vella, Francesc Fité i Llevot, 2011.

Guies Catalunya Romànica, vol. 15: La Segarra, l'Urgell i la Conca de Barberà.

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 142

28 de setembre de 2014

EL SEGRIÀ

LLEIDA

Els primers assentaments de la ciutat foren al puig del Castell, formació rocosa que té la forma de tres graons: la Roca Sobirana on hi ha la Suda, la Mitjana on es bastí la Seu Vella i la Roqueta. El lloc ja fou un important poblat ibèric dels ilergets. Després, va ser ocupat successivament

LA SEU VELLA. LLEIDA. Façana sud i campanar. Foto: Lluís Fernández.

pels romans, els visigots, els musulmans i finalment conquerit i ocupat pels comtes de Barcelona i d'Urgell el 1149.

SANTA MARIA DE LLEIDA (LA SEU VELLA)

El mateix lloc on es bastí l'actual església, segurament fou ocupat successivament per una de primitiva paleocristiana, més tard per la catedral visigòtica i finalment per la mesquita major musulmana. Després de la conquesta pels cristians, tot seguit s'aixecà, en el mateix indret, la catedral de Santa Maria l'Antiga. D'aquesta, només en queda una part situada a l'ala nord del claustre.

A causa del ràpid creixement de la població, es decidí de construir-ne una de nova, molt més gran. El 1203 es col·locà la primera pedra i el 1278, encara que no estava totalment acabada, es consagrà. El claustre fou edificat entre la segona meitat del segle XIII i el XV. Aquest segle, amb l'acabament del portal dels Apòstols i del campanar, es donà per finalitzada tota la catedral. Posteriorment hi hagué algunes reformes i afegits. En el segle XVII s'inicià un procés de decadència que culminà, el 1707, amb la conquesta per part de les tropes borbòniques, en què la Seu es transformà en una caserna militar. El 1746 Felip V ordenà l'enderroc de l'edifici, però la

seva mort ho va evitar. Després s'inicià un llarg procés de degradació, fins que amb la Renaixença es tornà a valorar l'edifici i el 1918 fou declarat monument nacional. El 1950 s'inicià la seva restauració. Actualment és gestionat per la Generalitat de Catalunya.

L'edifici és romànic de transició, barreja elements romànics i gòtics. Originàriament tenia una planta basilical de creu llatina, de tres naus de només tres trams, coberts amb voltes de creueria. Posteriorment s'hi afegiren diverses capelles. La separació de les naus i els trams és per mitjà d'arcs torals i formers sostinguts per pilars cruciformes amb semicolumnes adossades. Els seus

LA SEU VELLA. LLEIDA. Nau central. Foto: Viquipèdia (la Seu Vella, 2014).

d'accés estava al mig de la muralla de llevant. L'ala sud és la que resta parcialment sencera ja que es conserva el mur i quatre bestorres de planta rectangular.

CASAL DE LA PAERIA

Ocupa l'antiga casa dels Sanahuja, bastida el segle XIII. El 1383 fou comprada per la ciutat. En els segles XV i XVI s'hi feren diverses reformes, la més important fou l'ampliació de la sala dels Consells. En el XVIII, es construïren dues noves plantes. Encara l'any 1868, s'hi afegí la façana neoclàssica del darrera.

És remarcable, la part primitiva de la façana principal, del segle XII, que és un dels millors exemples d'edifici civil del romànic català. A la planta baixa, s'obre una porta de mig punt amb un guardapols. Al seu damunt es troben l'escut de Catalunya i els de la ciutat i també la Taula de Canvi (segle XVI). Ambdós costats hi ha espilleres. Al primer pis, trobem cinc finestres coronelles, amb arcs adovellats de mig punt i un guardapols fins a la imposta. La majoria de la decoració és vegetal, però en els capitells també n'hi ha de zoomòrfica i d'humana. Al seu damunt tenim un ràfec suportat per mènsules esculpides, amb figures humanes i caps de monstres.

Al costat de la plaça de la Paeria hi havia el call jueu i més enllà l'aljama musulmana. En el segle XV, a causa de la seva expulsió, s'efectuaren molts enderrocs i noves construccions. D'ambdós barris, només en resta el traçat dels carrers.

SANTA MARIA DE VILAGRASSA. Portada. Foto: Lluís Fernández.

terrat i el bonic templet de coronament, de menor diàmetre, on s'allotgen les dues campanes gòtiques del segle XV, que encara estan en servei.

CASTELL DEL REI O DE LA SUDA

Està situat al cim d'un turó. El seu origen és musulmà, del segle IX. Després de la conquesta cristiana del 1149, molt aviat rebé una primera reforma. En el segle XIII, s'hi efectuà la segona, molt important, perquè Jaume I el convertí en un palau reial. Encara se'n realitzà una darrera al XIV. De l'època musulmana només en resten alguns vestigis. A partir del segle XV, passà a ser una caserna i patí un seguit de destruccions, a causa de les guerres. Els estudis realitzats indiquen que tenia una planta trapezoïdal allargassada i quatre ales envoltant un pati central. La porta principal

LA PAERIA. LLEIDA. Façana principal.

capitells estan decorats majoritàriament amb motius diversos, però també alguns amb escenes bíbliques.

La capçalera consta d'un transepte amb cimbori octogonal al centre, cobert amb volta de creueria damunt de trompes. També hi havia, inicialment, un absis central i quatre absidioles. La primera del braç nord desaparegué, el 1812, a causa de l'explosió del polvorí de la Suda i la segona fou transformada en sagristia, durant el segle XV. Les dues del braç sud foren convertides en capelles.

L'escultura de l'interior de la catedral s'atribueix a tres tallers.

El primer, entre els anys 1210 i 1215, és del cercle del mestre parmesà Antelami o del pisà Biduino. Va treballar en la decoració de les absidioles. Cal destacar l'ús del trepà, volums ben marcats, el simbolisme i la sensació de moviment.

El segon, entre els anys 1215 i 1220, vinculat al mestre rossellonès Ramon de Bianya que es dedicà principalment a la decoració de l'absis central. Cal remarcar els plecs dels vestits i el tractament dels rostres. Les escenes són de la vida de la Mare de Déu i de Jesús.

El tercer, entre els anys 1240 i 1250, se'l relaciona amb l'església de Sant Pere de Fraga. L'estil correspon a la transició del romànic al gòtic. Destaquen les escenes bíbliques, la decapitació de Santa Julita i uns aiguaders.

LA SEU VELLA. LLEIDA. Porta dels Fillols. Foto: Viquipèdia (La Seu de Lleida 2014)

Entre els anys 1360 i 1362, Bartomeu Robió va realitzar un retaule per l'altar major, amb relleus fets amb alabastre de Sarra. El 1439, s'afegí un bancal realitzat per Carles Galtés de Ruan i Jordi Safont i varen policromar tot el retaule. Durant el segle XVIII, es va desmuntar i es varen dispersar els relleus. Actualment n'hi ha dos al Museu Diocesà de Lleida, tres en altres museus d'arreu del món i la resta són en algun indret desconegut.

A l'interior de la catedral hi ha, en exposició permanent, quinze tapissos flamencs del segle XVI.

A l'exterior, la porta del Lleó ens introdueix al recinte emmurallat. La catedral disposa de diversos portals d'accés:

La porta de Sant Berenguer està situada al braç nord del transsepte i va ser la primera que es va fer. Consta de doble arc de mig punt, sense decoració, només al seu damunt hi ha un crismó. Té un cos amb un arc ogival, que sobresurt del mur i està coronat per una cornisa suportada per mènsules decorades. Damunt hi ha una rosassa.

La porta de l'Anunciata és al braç sud del transsepte i fou construïda el 1215. Consta d'arquivoltes sostingudes per pilars i columnes. Els capitells i les impostes estan decorades amb motius geomètrics i vegetals, d'estil tolosà i relacionats amb els de la catedral de Tarragona. Disposa també d'un cos semblant al de la porta anterior, amb un crismó i unes mènsules de millor elaboració. A cada banda de la porta s'obre un nínxol, on hi havia les imatges de Maria i l'arcàngel Gabriel, que actualment són al Museu Diocesà de Lleida. Damunt hi ha també una rosassa.

La porta dels Fillols està ubicada al centre de la façana sud del temple i és de cap a l'any 1240. Durant molt temps va ser l'entrada principal i fins el segle XVII, la d'accés per rebre el baptisme. És la millor portalada de la Seu Vella i una de les més notables de l'anomenada Escola de Lleida.

S'obre en un cos que sobresurt del mur i disposa de diverses arquivoltes de mig punt, ornades amb motius vegetals i geomètrics, que reposen sobre una imposta que té per sota un fris amb decoració similar. Més avall, es troba un altre fris que ressegueix els capitells i els pilars amb animals fantàstics lluitant, figures humanes i motius vegetals. Al damunt hi ha una cornisa profusament decorada, sostinguda per catorze mènsules amb motius zoomòrfics i humans. Cap a l'any 1386, per protegir el portal, es bastí un nàrtex de planta rectangular i coberta de volta de creueria. A la clau, hi ha la Mare de Déu amb el Nen, envoltats d'àngels.

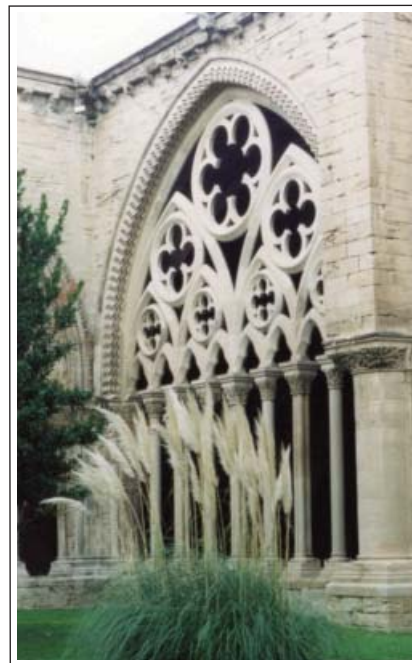
La porta dels Apòstols està a la façana de ponent, és la d'accés al claustre des de l'exterior. Es construí entre els segles XIV i XV i és d'estil gòtic francès. Consta d'arquivoltes ogivals molt decorades sostingudes per pilars que

disposen de nínxols, coronats per pinacles gòtics, on anaven col·locades les figures dels apòstols. Al mainell hi havia la Mare de Déu del Blau. Al timpà hi ha representat el Judici Final.

Hi ha tres portes més a la façana de ponent, una per cada nau i són del segle XIII. La central és la millor. Té una decoració i composició similars a la dels Fillols, encara que és una mica menys elaborada. Les dues laterals són més petites i molt senzilles.

El claustre es troba, estranyament, als peus de la catedral. És un dels més grans d'Europa. Té una planta una mica trapezoïdal amb quatre galeries. Estan cobertes amb voltes de creueria i consisteixen amb arcs ogivals de delicada traceria, sostinguts per columnes i capitells amb decoració diversa. Cal destacar l'escena de la verema, la baralla de animals, l'Anunciació, David lluitant amb un lleó i la crucifixió.

El campanar és a l'angle sud-oest del claustre. Fou iniciat al segle XIV i finalitzat al XV. És de planta octogonal i té una alçada total de 60,6 m. Consta de tres cossos i sis nivells. El primer cos el forment la base de sustentació i la planta baixa. El segon consta del primer, segon i tercer pis, lloc de l'antiga sala de campanes, que desaparegueren. Finalment el terceron hi ha el

LA SEU VELLA. LLEIDA. Finestral del claustre. Foto: Lluís Fernández.

LA SEU VELLA. LLEIDA. CAMPANAR. Foto Viquipèdia (La Seu de Lleida, 2014)